

brány zůstávají trvale otevřeny a veškerý pohyb směřuje dovnitř města. Nebeský Jeruzalém je tak místo, kam mohou, mají, a dokonce musí přicházet lidé: bez lidí by nebylo město městem. Toto je zřejmě nejdůležitější výkladový klíč k pochopení celé surrealistické vize: nebeský Jeruzalém totiž není božský příbytek *per se*, nýbrž místo, kde se božské a lidské setkává a ustavuje jednotu a harmonii; bez lidí by byl pouze monstrózní a děsivou konstrukcí. Pro topografii nebeského Jeruzaléma jsou určující čísla čtyři a dvanáct, město ovšem nepředstavuje jako u Ezechilela dokonalý čtverec, nýbrž krychli, vystavěnou ze skla, zlata a drahých kamenů. Je poněkud překvapivé, že popis nebeského Jeruzaléma nevrcholí v popisu chrámu, jenž by byl přirozeným středem města; Jan uvádí, že žádného chrámu není třeba, neboť celé město je svatým chrámem, v němž je vztyčen Boží trůn, na kterém dlí – nyní již explicitně ztotožněný – Bůh a Beránek. Nebeský Jeruzalém již nepotřebuje žádný formální kult, jelikož božstvo zde přebývá uprostřed svého lidu.

Závěr knihy je sestaven tak, aby tvořil protíváhu jejímu úvodu: opět je připomenuta skutečnost, že celá kniha má charakter dopisu, a je přidáno blahoslavenství určené těm, kdož si vyprali své roucho doběla v Beránkově krvi; je to poslední ze sedmera blahoslavenství, které se v knize Zjevení objevují, a tvoří protíváhu sedmům pohrom: zjevný paradox posledního blahoslavenství odkazuje zpět na začátek druhého oddílu, na Janovu vizi zabitého Beránka, který se nečekane objevuje namísto lva. Ukazuje se, že přes místy válečnický a násilný tón knihy Zjevení nejsou blahoslavení nakonec ti nejspochopnější vojáci, již by snad pobili nejvíce Beránkových nepřátel, nýbrž spíše ti slabí,

kterí neváhali svůj život obětovat: jediné vítězství, které má v Janových očích hodnotu, je to, které se dosahuje skrze vytrvalost, trpělivost a sebeobětování. Z této perspektivy je pak zřejmě třeba číst i poslední slova celého spisu „Milost ... buď se všemi“, která představují závěrečný pozdrav běžně užívaný v antické korespondenci. K tomuto místu ovšem existuje stará textová varianta (Sinajský kodex), která čte: „Milost ... buď se svatými (tj. s křesťany)“. Tato různocnění odrážejí zcela protichůdné rozumnění celé Apokalypse: pokud má pravdu moderní textová kritika, která druhé čtení odmítá a považuje ho za sice starou, ovšem sekundární emendaci, potom navzdory zdánlivému dualismu, ostrému oddělování spasených a zavržených a pochmurnému a tísnivému tónu je celkové poselství Apokalypsy vposled univerzalistické a optimistické: nikdo není *a priori* vyloučen, podobně jako jsou brány nebeského Jeruzaléma vždy otevřeny, je Beránkova milost a spása určena všem.

Josef Kružík

Jan Šimek: *Historie školních budov. Od tereziánských reforem po současnost*

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, Praha 2016, 286 s.

Národní pedagogické muzeum J. A. Komenského se v loňském roce věnovalo mapování historie školních budov v českých zemích. Výstava muzejní sbírky fotografií exteriérů i interiérů škol byla ve Valdštejnské ulici v Praze přístupná veřejnosti do konce srpna 2017. Součástí práce

na tématu historie školních budov bylo také zprovoznění webové stránky, která za spolupráce široké veřejnosti usiluje o zmapování současné podoby škol v České republice (skolnibudovy.npmk.cz). Publikacním výstupem tohoto projektu je monografie historika Jana Šimka, která si klade za cíl zachytit hlavní etapy vývoje školního stavitelství od vydání Všeobecného školního řádu v roce 1774, který zaváděl povinnou školní docházku, až do současnosti.

Jan Šimek se zaměřil na stavby určené pro primární vzdělávání, tedy dnešní základní školy. Sledované období rozděluje do pěti dílčích úseků vymezených klíčovými společenskými či legislativními změnami, které měly vliv na organizaci a obsah školního vzdělávání, jako bylo vydání říšského školského zákona v roce 1869, vznik Československa v roce 1918, komunistický převrat v roce 1948 či změna režimu v roce 1989. V jednotlivých obdobích věnuje pozornost normativním nárokům na podobu školních budov jak z hlediska stavebního, tak i pedagogického a hygienického. Zároveň si všímá také samotného vzdělávacího procesu v jednotlivých obdobích – na základě pamětních pramenů, dobových periodik či regionální literatury se tak snaží přiblížit dobovou školní praxi.

Při interpretaci úředních zpráv, zápisů v kronikách či memoárové literatury z období „staré školy“ (1774–1869) prokazuje autor cit pro etnografický detail, ať už zprostředkovává vzpomínky Jakuba Jana Ryby, syna učitelského pomocníka v Přešticích, který později sám působil jako učitel v Rožmitále pod Třemšínem, či život ve staré školní budově, jak jej popisuje František Wenig ze Staňkova na Domažlicku. Konfrontace těchto dílčích sond z konkrétních lokalit s právními

úpravami školství ukazuje, že praxe školní výuky byla velmi různorodá a řada zejména venkovských škol nespĺňovala v tomto prvním období vývoje školství v českých zemích ani základní hygienická kritéria.

Období, které autor podle dobové terminologie označuje jako „nová škola“, zahajuje rok 1869, kdy byl vydán tak zvaný Hasnerův zákon, který přinesl do školství některé zásadní změny. Patřilo mezi ně například prodloužení školní docházky na 8 let, zavedení státního dozoru nad školami, rovného práva na základní vzdělání či zlepšení profesní přípravy učitelů. Normy vydávané v návaznosti na tento zákon znamenaly výrazný posun také v oblasti výstavby a vnitřního vybavení školních budov. Byly zpřísněny požadavky na podobu učeben, měly být zřizovány místnosti pro výuku specializovaných předmětů, kabinety a knihovny. Zároveň měla být ke každé škole zřízena tělocvična pro nově zavedený povinný tělocvik a na pozemcích budovány zahrady. Bylo to právě období „nové školy“, které položilo základy moderního nižšího školství v monarchii a kdy se poprvé objevuje výrazná reglementace stavebních norem pro školní budovy.

Rozpad rakousko-uherské monarchie neznamenal v oblasti organizace školství zásadní přelom. Vyjma drobných změn, jako bylo například zrušení celibátu literárních učitelek, spočívalo československé školství prakticky až do roku 1948 na rakousko-uherských normách. V Československu také nadále platila stará nařízení týkající se podoby školních budov. Nejviditelnější změnou byl v období po roce 1918 vliv moderní architektury a nových slohů, jako byl konstruktivismus či funkcionalismus, na podobu školních budov. Přestože

i mnoho nově vznikajících budov se drželo tradicionalismu, vnikly i nové funkcionalistické školní budovy, jako byla například stavba základní školy v Hradci Králové od Josefa Gočára či ve Zlíně od Františka L. Gahury. Propracovanou představu o tom, jak by měla vypadat školní budova, měli také zastánci reformního pedagogického hnutí zdůrazňujícího moderní výukové metody, které se v Československu rozvíjelo ve třicátých letech v návaznosti na tak zvanou Příhodovu reformu školství.

Období socialistické školy (1948–89) charakterizovalo zřízení jednotného nediferencovaného školství pro všechny žáky ve věku 6–15 let, zestátnění veškerého školství, zavedení družin jako prostoru pro realizaci mimoškolní výchovy či posun ve vzdělávání učitelů zřízením pedagogických fakult. Po zestátnění převzal stát zodpovědnost za výstavbu školních budov a jako nejvýhodnější řešení plánované masivní výstavby škol se zdálo provádění výstavby podle jednotných zásad. Byly rozpracovány typizační směrnice, v jejichž rámci vznikla například zvláštní varianta určená pro rozsáhlá sídliště zakládaná od druhé poloviny šedesátých let (největší z nich bylo pražské Jižní Město pro 80 000 obyvatel). Vývoj dispozičního řešení školních budov přitom směřoval od monobloků k pavilonům, kdy byly školní budovy rozčleněny do několika základních úseků, které spolu vzájemně souvisely, ale každý byl uzpůsobený specifickým potřebám.

Nejméně prostoru je v knize věnováno nejnovějšímu vývoji školních staveb, v období po roce 1989. Celková politická a společenská proměna znamenala také významné změny ve školství, mezi něž patřila například decentralizace školské správy, rozšíření autonomie škol či nové

pojetí kurikulárních dokumentů. V oblasti školské výstavby přestala být závazná typizace a školské stavby je tak možné plně přizpůsobovat lokálním požadavkům. V důsledku demografické situace v prvních desetiletích po roce 1989 však docházelo ke všeobecnému snižování počtu škol a novostavby školních budov se tak symptomaticky objevovaly jen v těch lokalitách, kde došlo k nárůstu počtu obyvatel (okolí velkých měst). Převažující aktivitou školského stavebnictví jsou tak v současnosti spíše rekonstrukce a modernizace stávajících budov. Přes poměrně malý rozsah poslední části se autorovi podařilo zpřístupnit čtenáři některé z architektonicky nejvydařenějších realizací, ať už se jedná o novostavby (Líbeznice), či rekonstrukce a přístavby (Dobřichovice).

Šimkova monografie na pozadí tematiky školních budov ukazuje širší společenské souvislosti, ať už to byl vliv katolické církve na školní výuku v 19. století, problémy menšinového školství v národnostně smíšených oblastech v období před vznikem Československa, či vliv centrálního plánování na podobu škol v období po roce 1948. Politický a sociální kontext se mnohdy promítal přímo do vnější podoby školních budov, ať už sledujeme monumentální budovy v historizujícím slohu, které na konci 19. století demonstrovaly význam vzdělání pro budování společnosti, okázalé školní stavby ve smíšených oblastech vypovídající o národnostním soupeření mezi Čechy a Němci, účelové budovy jednoduchých tvarů naznačující vliv moderní funkcionalistické architektury, či typizované školy vznikající po roce 1948 pro potřeby nových sídlišť ve velkých městech. Možná je škoda, že autor nerozšířil svůj zájem také o školní budovy

v krajaňských vesnicích v Rumunsku, Bulharsku či bývalé Jugoslávii. Také Slovensku a Podkarpatské Rusi je v publikaci věnována jen okrajová pozornost.

Díky tematickému záběru i vydařené vizuální stránce však bude *Historie školních budov* nepochybně zajímavou četbou nejen pro historiky, architektky, pedagogické pracovníky či lokální patrioty. Kniha totiž obsahuje také řadu kvalitních fotografií, kreseb a plánků a právě tato bohatá a výborně zpracovaná obrazová dokumentace činí z Šimkovy práce potenciálně atraktivní publikaci také pro širší čtenářskou obec.

Lenka Jakoubková Budilová

Bořivoj Kňourek – Lenka J. Budilová: *Dům ve Vojvodovu. Stavebně-historický vývoj, kulturní a sociální rozměr*

Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Brno 2015, 299 + xvi s.

Neobvyklé propojení dvou oborů – stavebního inženýrství a sociokulturní antropologie prostřednictvím postav obou autorů, může čtenáře neznalého bližšího kontextu textů o Vojvodovu překvapit. Kdo se však již s některou z publikací či s informacemi o jediné české vesnici v Bulharsku setkal, tuší, že pramenem této spolupráce je letitý výzkum fenoménu Vojvodova, spojený především se jmény Marka Jakoubka a Lenky J. Budilové. Publikace, které z jejich výzkumu vzešly, jsou nejen antropologické komunitě dobře známé. Bádání o obci, jejíž fyzická existence se vešla do pouhých padesáti let, je svým rozsahem a publikováním

výsledků mimořádné. První z autorů, potomek vojvodovských obyvatel, stavební inženýr Bořivoj Kňourek, nabízí čtenáři pohled na stavebně-historický vývoj vojvodovských domů vřazený do rámce venkovského stavitelství střední a jihovýchodní Evropy. Jeho publikační partnerka Lenka J. Budilová poté stavební historii „zabydlí“ skutečným protagonisty dění, obyvateli Vojvodova. Životní cykly, zvyky, mezigenerační i další vztahy představují kulturní a sociální rozměry života ve Vojvodovu v nových souvislostech.

Kniha je členěná do tří ucelených bloků s těmito názvy: I. Z Německa a Čech do Banátu, Bulharska a zpátky; II. Vojvodovo, obec a dům; III. Kulturní a sociální rozměry vojvodovského domu. Na prvním z nich se podíleli oba autoři. Přehledně je tu pojednána historie migrací a osidlování středního Podunají. Budilová nejprve rozebírá dobře zdokumentovanou historii osidlování Banátu, důvody, které sem kolonisty přivedly, a okolnosti, které zapříčinily stěhování části rodin z první české vesnice v Banátu, Svaté Heleny, do Bulharska. Toto téma zkoumalo v posledních dvaceti letech více badatelů. Kromě jejich výstupů měla autorka k dispozici také výsledky bádání z šedesátých let 20. století a některé další historické prameny. Na základě bohaté dokumentace je čtenáři předložena kompletní historie kolonizace Banátu. Nové souvislosti k této historii přidává druhý autor, když ve zkratce sleduje osudy banátských Bulharů a Němců. Historická linie dále postupuje přes už známou událost odchodu části Svatohelenských do Bulharska, pramenně je zde doložen a vysvětlen pohyb a přesun rodin. Komparací badatelských závěrů více autorů, ať českých, či bulharských, jsou události ukotveny